

‘Попелюшка’). Рід *Lepidium* представлений ботаничним таксоном – крес-салат, придатні до поширення лише два сорти (‘Мереживо’, ‘Холодок’). Рід *Allium* у Реєстрі сортів серед досліджуваних культур визначається видами: цибуля шалот – чотири сорти (‘Ліра’, ‘Оksamит’, ‘Джигіт’, ‘Дружок’); цибуля шніт – чотири (‘Старо’, ‘Біггі’, ‘Богемія’, ‘Ластівка’); по 14 сортів цибуля батун (‘Савел’, ‘Страда’, ‘Весняний’, ‘Байкал’ та ін.); цибуля порей (‘Осло’, ‘Данко’, ‘Матейко’, ‘Матісс’ та ін.). Серед малопоширених овочевих культур однією із смачних, корисних, але нажаль дорогих культур є вид роду *Asparagus* холодок лікарський (спаржа). Уперше спаржу вирощували ще у Греції 2500 років тому. Зараз спаржа широко культивується в багатьох країнах Європи. В Україні перші два сорти спаржі, що придатні для поширення, були зареєстровані у 2017 та 2018 році. На сьогодні поповнився асортимент п’ятьма новими сортами: ‘Бахус’, ‘Ерасмус’, ‘Кумулюс’, ‘Пріус’, ‘Сігнус’. Рід *Eruca* представлений трьома сортами виду індау посівний: ‘Барвінковий’, ‘Спаркл’, ‘Знахар’. У 2023 році рід *Coriandrum* поповнився одним сортом виду коріандру посівного, української селекції – ‘Натурсвіт’. Сорти фенхелю звичайного вперше були занесені до Реєстру сортів у 2020 році. Сьогодні придатні для комерційного використання лише три сорти – ‘Прелюдіо’, ‘Тостинець’, ‘Боелі’.

Серед видів роду *Cichorium* поширені цикорій головчастий, цикорій кореневий, цикорій листовий, цикорій салатний (ендивій). Більш поширений асортимент серед пряно-ароматичних видів овочевих культур налічує вид роду *Spinacia* шпинат городній, який нараховує чисельне сортове різноманіття: ‘Акордеон’, ‘Білбі’, ‘Блобфіш’, ‘ЕЛЬ ПРАДО’, ‘Сероу’, ‘Тундра’, ‘ПВ-1026’ та інші. Переважна більшість сортів досліджених видів овочевих культур представлених у Реєстрі сортів є сорти іноземної селекції, частка яких перевищує понад 70%. Не дивлячись на те, що природним ареалом зростання досліджуваних видів овочевих культур є різні країни світу, всі проаналізовані сорти адаптовані та можуть культивуватися у різних кліматичних зонах нашої країни, переважно в лісостеповій зоні, зоні полісся, а також в умовах захищеного ґрунту. Всі сорти придатні до широкого використання, як споживання у свіжому вигляді так і для переробки (консервування, заморожування, пряно-ароматичні добавки).

Узагальнюючі результати наших досліджень можна зробити висновки, що Реєстр сортів нараховує значну частку врожайних нових сортів малопоширених овочевих культур, що забезпечать повноцінний вітамінний раціон харчування людини для вирощування на посівних площах нашої країни.

УДК 338.43:001

Ситник В. Г., науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи

Семисал А. В., науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи

Сидорчук А. І., науковий співробітник сектору редакційно-видавничої діяльності відділу науково-організаційної роботи

Трофімова Г. В. к.с.-г.н., доцент, завідувач сектору науково-технічного забезпечення відділу науково-організаційної роботи

Український інститут експертизи сортів рослин

E-mail: trofimovaanna758@gmail.com

НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНСТИТУТІ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН

Український інститут експертизи сортів рослин (далі – УІЕСР) є базовою науково-дослідною установою з проведення комплексу польових, лабораторних, аналітичних та статистичних досліджень з кваліфікаційної експертизи сортів рослин, за результатами яких готують висновки про державну реєстрацію сорту та/або прав на нього як об’єктів інтелектуальної власності. Стратегію розвитку системи сортовипробування України (від започаткованої у 1923 р. Всеукраїнської спілки насінництва, створених 2002 року Державної служби з охорони прав на сорти рослин та наукової установи, УІЕСР, і дотепер) реалізують через впровадження інноваційних моделей.

Будь-яка короткострокова чи довготривала стратегія завжди є ситуативною і мультидисциплінарною концепцією, формованою під впливом обставин, що потребує постійного аналізу вну-

трішнього та зовнішнього середовищ з метою визначення можливостей і загроз для суб’єкта. Щоб досягти поставлених цілей, управління УІЕСР як науковою установою здійснюють за інтерактивною інноваційною моделлю, що суттєво контрастує з лінійною.

Інтерактивна модель має два напрями – AKIS (Аграрні знання та інформаційні системи) та AIS (Сільськогосподарські інноваційні системи). В обох випадках інновації розглядають як колективний процес створення, в якому феномени колективного навчання відіграють центральну роль.

Основи AKIS зосереджено на обміні знаннями та інформацією для підтримки інноваційного процесу. Саме учасники досліджень і розробок є основними механізмами надання підтримки за-вдяникам.

Підхід AIS є ще більш інклюзивним, він враховує всіх суб'єктів, які беруть участь, прямо чи опосередковано, в інноваційних процесах. Участь, спільне створення знань та цінності стають ключовими принципами для розробки нових механізмів, що супроводжують та підтримують інновації.

Трансформація науково-інноваційного потенціалу УІЕСР відбувається за такими ключовими елементами:

кадровий потенціал – сукупність творчих здібностей та мотивації науковців і висококваліфікованих фахівців на створення інноваційної продукції. Запровадження матеріального та нематеріального стимулювання роботи наукових працівників через врахування індивідуальних якостей кожного. Матеріальне заохочення відбувається відповідно до законодавчих та нормативно-правових актів. Нематеріальне полягає у соціальних мотивах – передумовах кар'єрного зростання через отримання наукових ступенів і вчених звань; мотивах зацікавленості у відповідному напрямі досліджень; самореалізації та саморозвитку; альтруїстичних мотивах (бажання принести користь власними відкриттями або просто «залишити слід в історії» публікацією своєї роботи); мотивах афіліації (спілкування з науковцями, що спеціалізуються на інших наукових проблемах). Визнання рівня науково-технічних знань і досягнень, наукових відкриттів, науково-економічних розробок, захищених дисертацій, впровадження сучасних технологій.

Науково-правовий – розвиток і зміцнення правових засад наукової діяльності у сфері охорони прав на сорти рослин. З моменту прийняття у 2002 р. Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» розпочався процес розроблення й удосконалення нормативно-правової бази. В Україні у сфері охорони прав на сорти рослин розроблено та затверджено 87 нормативно-правових документів.

Інформаційно-технічний – відповідність наявних інформаційних систем здатним забезпечувати отримання, оброблення і своєчасне використання необхідної науково-технічної інформації для створення якісно нових споживчих цінностей. В УІЕСР створено автоматизовану інформаційну систему, гібридні хмарні технології. На основі розробленої топології AIS УІЕСР форму-

ється архітектура інформаційної системи УІЕСР, відповідно до якої на серверах встановлено віртуальні машини для забезпечення роботи окремих структурних одиниць: SORT, FreeNas, Parus, Ascod, DataCamp, Zabbix та Термінал-сервер.

Науково-міжнародний. Здійснюється співробітництво у сфері охорони прав на сорти рослин та експертизи сортів рослин з іншими країнами-членами UPOV у рамках Конвенції UPOV. Укладено угоди з Лівією (2003), Республікою Болгарія (2004). Сформована і реалізується Програма співробітництва УІЕСР із Центром сортовипробування сільськогосподарських культур Республіки Польща на 2021–2023 рр. Виконується План дій у сфері експертизи та охорони прав на сорти рослин УІЕСР та Центру випробування сортів рослин Республіки Польща на 2021–2025 рр.

Науково-лабораторне забезпечення. Лабораторію показників якості сортів рослин акредитовано на відповідність вимогам ДСТУ ISO/IEC 17025 : 2019. Дослідження проводять відповідно до сфери акредитації: визначення посівних властивостей та показників якості сільськогосподарських культур; визначення вмісту генетично-модифікованих організмів у матеріалі рослинного походження. Основні напрями досліджень Лабораторії молекулярно-генетичного аналізу: аналіз сортів рослин, які проходять державну кваліфікаційну експертизу на відмінність, однорідність і стабільність із залученням молекулярно-біологічних методів; оцінка генетичного різноманіття за допомогою сучасних методів аналізу; визначення сортової чистоти партій насіння із застосуванням капілярного фрагментарного аналізатора.

Науково обґрунтоване використання земельних угідь. Для послаблення екодеструктивного впливу на ґрунти у філіях УІЕСР оновлюють парк сільськогосподарської техніки та агрегатів, замінюючи їх сучасними екологічнобезпечними. Запроваджено науково обґрунтовану систему сівозмін.

Завдяки інноваційним трансформаціям наукова установа набула визнання, широкої популярності та лідерства на різних рівнях. Нині УІЕСР відповідає сучасному рівню науки, активно реагує на запити ринкової економіки, сприяє розвитку аграрного сектора держави, національної культури, формуванню національного фонду сортових рослинних ресурсів.